

Vergaderjaar 2004–2005

29 800 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2005

29 800 VI

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2005

Nr. 201

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 28 april 2005

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap¹ en de algemene commissie voor Integratiebeleid² hebben op 6 april 2005 overleg gevoerd met staatssecretaris Rutte van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en minister Verdonk voor Vreemdelingenzaken en Integratie over:

- de brief van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 11 februari 2005 inzake trajecten islamopleidingen aan universiteiten (29 800 VIII, nr. 169);
- de brief van de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie d.d. 10 december 2004 inzake imamopleidingen in Nederland (29 800 VI, nr. 91);
- de lijst van vragen en antwoorden over de brief inzake de imamopleidingen.

¹ Samenstelling:

Leden: Van de Camp (CDA), Kalsbeek (PvdA), Cornielje (VVD), voorzitter, Lambrechts (D66), Hamer (PvdA), Van Bommel (SP), Vendrik (GroenLinks), Mosterd (CDA), Blok (VVD), Balemans (VVD), Slob (ChristenUnie), Vergeer (SP), Tichelaar (PvdA), Joldersma (CDA), Jan de Vries (CDA), Van Vroonhoven-Kok (CDA), Aasted Madsen-van Stiphout (CDA), Eski (CDA), Eijnsink (PvdA), Leerdam (PvdA), ondervoorzitter, Van Miltenburg (VVD), Kraneveldt (LPF), Hermans (LPF), Van Dam (PvdA), Visser (VVD), Azough (GroenLinks), Roefs (PvdA). Plv. leden: Ferrier (CDA), Verbeet (PvdA), Rijpstra (VVD), Bakker (D66), Bussemaker (PvdA), Tonkens (GroenLinks), Jonker (CDA), Hirsi Ali (VVD), Örgü (VVD), Van der Vlies (SGP), Kant (SP), Dijkema (PvdA), Hessels (CDA), Sterk (CDA), Atsma (CDA), Van Bochove (CDA), Van Hijum (CDA), Arib (PvdA), Stuurman (PvdA), De Krom (VVD), Varela (LPF), Nawijn (LPF), Adelmund (PvdA), Aptroot (VVD), Halsema (GroenLinks), Kruijssen (PvdA).

² Samenstelling:

Leden: Klaas de Vries (PvdA), Vos (GroenLinks), Hofstra (VVD), Lambrechts (D66), Adelmund (PvdA), Lazrak (Groep Lazrak), Hamer (PvdA), Arib (PvdA), Bussemaker (PvdA), Kant (SP), Wilders (Groep Wilders), Örgü (VVD), Balemans (VVD), Dijsselbloem (PvdA), Depla (PvdA), Vergeer (SP), Van Bochove (CDA),

Van dit overleg brengen de commissies bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissies

Mevrouw **Hirsi Ali** (VVD) wil dat er niet langer verblijfsvergunningen worden verleend aan imams uit het buitenland; zij vindt dat in Nederland werkzame imams ook daadwerkelijk in Nederland dienen te zijn opgeleid. De overheid past terughoudendheid bij de realisatie van religieuze opleidingen, maar het belang van integratie rechtvaardigt overheidsbemoeienis bij de totstandkoming van imamopleidingen.

Mevrouw Hirsi Ali kan zich in principe vinden in het traject dat imamopleidingen beoogt te realiseren via bestaande en erkende (en dus bekostigde) hogescholen en universiteiten. Het voorstel van de Vrije Universiteit (VU) is uiteindelijk gehonoreerd. Het voorstel van de Universiteit voor

Ferrier (CDA), Huizinga-Heringa (ChristenUnie), Bruls (CDA), Sterk (CDA), Varela (LPF), Algra (CDA), Eski (CDA), Nawijn (LPF), Hirsi Ali (VVD), Visser (VVD), Azough (GroenLinks), Jonker (CDA).

Plv. leden: Stuurman (PvdA), Van Gent (GroenLinks), Griffith (VVD), Dittrich (D66), Tjong-A-Ten (PvdA), Leerdam (PvdA), Wolfsen

(PvdA), Van Heemst (PvdA), Gerkens (SP), Van Miltenburg (VVD), Cornielje (VVD), Albayrak (PvdA), Eijnsink (PvdA), Van Velzen (SP), Koopmans (CDA), Jan de Vries (CDA), Van der Staaij (SGP), Mastwijk (CDA), Kraneveldt (LPF), Van de Camp (CDA), Rambocus (CDA), Eerdmans (LPF), Blok (VVD), Rijpstra (VVD), Halsema (GroenLinks).

Humanistisch op goede gronden niet, omdat deze wilde samenwerken met de niet-erkende Islamitische Universiteit Rotterdam en de Islamitische Universiteit voor Europa te Schiedam. De afwijzing van de voorstellen van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) en de Universiteit Leiden (UL) is daarentegen slecht onderbouwd: de RUG wilde een neutrale opleiding tot islamitisch geestelijk verzorger opzetten zonder verbintenissen met moslimorganisaties, wat volgens het ministerie de arbeidsmarkt-perspectieven van afgestudeerden zou verkleinen; de opleiding van de UL was volgens hetzelfde ministerie van zeer hoog niveau, maar zou zich te veel richten op Turkse studenten. Mevrouw Hirsi Ali vindt deze bezwaren weinig overtuigend en roept het kabinet op om de afwijzing van de voorstellen van zowel RUG als UL te heroverwegen.

Het andere traject vertrouwt op initiatieven uit de Nederlandse moslim-gemeenschap, waarna imamopleidingen via pilots en offerteprocedures aan instellingen worden toegekend. Mevrouw Hirsi Ali is geen principiële tegenstander van dit traject, op voorwaarde dat pilots en offertes uitsluitend komen van erkende onderwijsinstellingen op academisch, hbo- of mbo-niveau. De Islamitische Universiteit van Europa, het instituut voor multiculturele ontwikkeling Forum of andere moslimorganisaties zijn voor haar dus geen kandidaten voor zelfstandige opleidingen. Zij pleit voor duidelijke criteria bij de toekenning van de tijdelijke stimuleringsubsidies voor de pilots. Evaluatie dient vóór 2008 plaats te vinden.

Mevrouw Hirsi Ali is fel tegenstander van het traject dat via samenwerking met Diyanet, een moslimorganisatie die zich bezighoudt met de opleiding van imams en valt onder het Turkse ministerie van godsdienstzaken, moet leiden tot imamopleidingen. Zij vindt dat buitenlandse overheden zich niet dienen te bemoeien met de geestelijke ontwikkeling van Nederlandse burgers. Het onderzoek naar de mogelijkheden van een dergelijke samenwerking dient dan ook onmiddellijk te worden gestaakt.

Mevrouw **Kraneveldt** (LPF) wijst erop dat het principe van scheiding tussen kerk en staat zich zeer problematisch verhoudt met directe en indirecte overheidssteun voor religieus onderwijs. Bepaalde religieuze ambtsopleidingen worden in de Nederlandse praktijk echter (ten dele) al door de overheid gefinancierd; bij de rechtspositie en bekostiging daarvan mag geen onderscheid worden gemaakt naar religie. Bovendien kunnen geestelijk leiders en verzorgers die uit Nederland komen en de Nederlandse taal en samenleving goed kennen, een belangrijke positieve rol spelen bij de integratie, emancipatie en participatie van allochtonen. Dergelijke argumenten rechtvaardigen een pragmatische en actieve en opstelling van de Nederlandse overheid bij de opleiding en tewerkstelling van imams.

Mevrouw Kraneveldt herinnert eraan dat deze kwestie al lang speelt: de Kamer verzocht het kabinet eind jaren negentig al om Nederlandse imamopleidingen van overheidswege te bevorderen. Het feit dat de Nederlandse moslimorganisaties, in tegenstelling tot toentertijd, nu wel bereid zijn om initiatieven te ontplooien, illustreert volgens haar dat enige overheidsdrang en -dwang kan helpen. Zij wijst erop dat er behoefte is aan imamopleidingen op verschillende niveaus: naast universitair, ook hbo- en mbo-niveau. De kwaliteits- en kwantiteitscriteria voor de beoordeling van het gehonoreerde voorstel van de VU vindt zij onduidelijk, evenals de aard van de pilots: welke curricula en beroepsprofielen worden zoal voorgesteld? En wat vindt het kabinet van het voorstel van het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO) en de Sji'itische Islamitische Raad (SIR) om in 2006 een gezamenlijke Nederlandse imamopleiding te starten?

Tot slot vindt mevrouw Kraneveldt elke bemoeienis van buitenlandse overheden met de opleiding van Nederlandse imams zeer ongewenst. Zij wil uitleg over de contacten met Diyanet. Contacten met dit oogmerk met

welke buitenlandse mogendheid ook dienen zo snel mogelijk te worden afgebouwd.

Mevrouw **Sterk** (CDA) wijst op de in potentie belangrijke constructieve rol die in Nederland opgeleide imams kunnen spelen bij de integratie van moslims. Vele tweede- en derdegeneratie moslimjongeren worstelen met identiteit en spiritualiteit, kunnen thuis niet terecht met hun vragen en zijn daarom overgeleverd aan twijfelachtige internetsites. Op Nederland gerichte imams die goed op de hoogte zijn van de Nederlandse omstandigheden kunnen de voor hen broodnodige morele begeleiding bieden. Ook voor vele moslims van de eerste generatie kunnen zij fungeren als welkome vraagbaak.

Mevrouw Sterk is blij dat moslimorganisaties steeds meer het belang inzien van Nederlandse imamopleidingen. De diversiteit aan stromingen en geloofsbelevingen binnen de islam rechtvaardigt het bestaan van verschillende typen opleidingen, maar waarom is juist voor deze drie trajecten gekozen? Ook is onduidelijk welke definitie van «imam» het kabinet hanteert bij de subsidie van islamopleidingen of imamopleidingen. Terecht erkent het kabinet het belang van draagvlak in de moslimgemeenschap voor bepaalde opleidingen, maar waarom zijn moslimorganisaties dan niet gekend bij de honorering van het voorstel van de VU? De VU zal overigens geen imams opleiden, maar geestelijk verzorgers. Welke instantie zal als zendende instantie fungeren voor de VU-afgestudeerden bij, bijvoorbeeld, Defensie of Justitie?

Ook mevrouw Sterk keurt het Diyanet-traject af. Zo'n speciaal traject is er immers ook niet voor andere instituties of overheden. Bovendien is het strijdig met het kabinetsbeleid dat is gericht op het terugdringen van de invloed van de landen van herkomst. Dit was ook de reden voor de afwijzing van het UL-voorstel.

De kwaliteit van de door de moslimgemeenschap geïnitieerde opleidingen moet uiteraard worden gegarandeerd. Hoe denkt het kabinet invloed van de overheden van de landen van herkomst bij de organisatie van de pilots te voorkomen? Naast draagvlak is de vrijwaring van dergelijke invloed voor mevrouw Sterk een noodzakelijk criterium. En wat is het exacte tijdsplan voor de offerteprocedures voor de pilots? De stukken van OCW en VI spreken elkaar op dit vlak tegen.

Mevrouw Sterk vindt dat er in de Nederlandse samenleving in het algemeen meer aandacht voor de islam moet komen, omdat het belang van deze religie voor de Nederlandse samenleving groot is en toeneemt. De overheid moet bevorderen dat opleidingen op alle niveaus voorzien in de behoefte aan informatie over de islam. Mevrouw Sterk vraagt de regering de Kamer op de hoogte te houden van alle initiatieven en ontwikkelingen op dit gebied.

Mevrouw **Vergeer** (SP) vindt Nederlandse islam- en imamopleidingen van groot belang voor de integratie van moslims in de Nederlandse samenleving, voor de dialoog tussen moslims onderling en met andere levensbeschouwingen en voor het tegengaan van radicaliteit. Wordt dat laatste ook door de regering beoogd met de islamopleidingen?

Mevrouw Vergeer vindt dat de overheidsbekostiging van religieus onderwijs op gespannen voet staat met de principiële scheiding van kerk en staat. In ieder geval moet deze in de praktijk betekenen dat de staat neutraal staat tegenover religieuze uitingen, voorzover die niet strijdig zijn met de Nederlandse Grondwet, en deze in ieder geval gelijk behandelt. Ziet de regering accreditatie en inspectietoezicht daarom als instrumenten om de kwaliteit van de islamopleidingen te bewaken? De regering hanteert draagvlak als bekostigingsvoorwaarde voor de opleidingen, maar hoe denkt zij dit draagvlak op een valide manier te meten? En in hoeverre is het antidiscriminatiebeginsel uit de Nederlandse Grondwet leidraad bij de toekenning van overheidsfinanciering? Dit is onder andere van belang

bij opleidingen die alleen mannen als priester of voorganger erkennen. Kan de overheid, ondanks het neutraliteitsvereiste, bepaalde voorwaarden stellen aan de opleidingen, bijvoorbeeld het gebruik van de Nederlandse taal, het aanbod van bepaalde inhoudelijke vakken of eisen met betrekking tot eventuele private cofinanciering?

Verder twijfelt mevrouw Vergeer aan het draagvlak voor de opleiding aan de VU. Waarom komen de voorstellen van de RUG en de UL, die wel degelijk een neutrale academische opleiding wilden aanbieden, niet voor financiering in aanmerking? Sluiten de pilots wel voldoende aan bij bestaande onderwijsinstellingen, of maken zij juist de oprichting van een bekostigde islamitische universiteit mogelijk? Dat laatste zou zij ongewenst vinden.

Mevrouw Vergeer wijst erop dat het bestaan van Diyanet strijdig is met de ook door de Turkse overheid gehanteerde scheiding van kerk en staat. Zij vraagt de regering om nadere schriftelijke informatie hierover.

De heer **Tichelaar** (PvdA) herinnert eraan dat in de politiek zelfs al in het begin van de jaren tachtig werd gewezen op de behoefte aan een Nederlandse imamopleiding. Door de diversiteit binnen de Nederlandse moslimgemeenschap en de, vanwege de principiële scheiding tussen kerk en staat, onduidelijke rol van de overheid is die er volgens hem tot nu toe niet van gekomen.

De heer Tichelaar vindt de motivering van de keuze voor de VU-opleiding inconsistent; de door het kabinet en deskundigen gehanteerde criteria blijven onduidelijk. De plannen rond de pilots laten ook veel onduidelijkheid bestaan. De heer Tichelaar verbaast zich over het harde oordeel van het CMO over de VU-opleiding. Is door de expertmeeting de houding van het CMO, kennelijk een officiële gesprekspartner van het ministerie van OCW, inmiddels gewijzigd? Welke gevolgen zou een eventueel negatief advies van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ), dat onderzoek doet naar de opleidingseisen voor in Nederland werkende imams, kunnen hebben voor de VU-opleiding?

De heer Tichelaar vindt dat de relatie met Diyanet in de huidige overgangsfase, met een onvoldoende aanbod van imams van Nederlandse herkomst, in een behoefte voorziet. Het lijkt hem dan ook niet verstandig om deze relatie met onmiddellijke ingang te beëindigen.

De heer **Van der Vlies** (SGP) vindt het op grond van zijn christelijke overtuiging en de principiële scheiding van kerk en staat, waaraan juist de regering ook zeer hecht, moeilijk om de plannen van het kabinet te steunen. De overheid neemt hiermee immers het voortouw bij de totstandkoming van islamopleidingen. De heer Van der Vlies erkent de behoefte aan in Nederland gevormde en strikt op Nederland georiënteerde imams, evenals de belangrijke rol die dezen kunnen spelen bij de integratie van moslims, maar wijst erop dat de principiële scheiding van kerk en staat gebiedt dat dergelijke initiatieven uitsluitend uit de geledingen van de samenleving zelf komen, zonder overheidsbemoediging. In een later stadium kunnen deze initiatieven eventueel in aanmerking komen voor de overheidssubsidiëring die ook voor ander levensbeschouwelijk onderwijs bestaat.

De heer Van der Vlies wijst erop dat alle opleidingen aan dezelfde kwaliteitscriteria zullen moeten voldoen. Hoe wordt de kwaliteit van niet-erkende opleidingen bewaakt? Ook hij vraagt om nadere inlichtingen over de samenwerking van de Nederlandse overheid met Diyanet.

De heer **Slob** (ChristenUnie) vindt het van belang dat imams die in Nederland hun ambt uitoefenen, een gedegen kennis van de Nederlandse samenleving hebben. Opleidingen die zulks bevorderen vindt hij derhalve een goede zaak. Terecht stelt het kabinet dat de scheiding van kerk en staat een belemmering vormt bij het opzetten van een imamopleiding van

overheidswege. De staat beperkt zich tot stimulering en ondersteuning en houdt zich verre van enige inhoudelijke bemoeienis; zij stelt dus geen inhoudelijke eisen aan de imamopleiding. De heer Slob wijst erop dat dit zeer nauw luistert: het risico van grensoverschrijding is constant aanwezig.

De heterogeniteit van de moslimgemeenschap in Nederland rechtvaardigt de totstandkoming van verschillende imamopleidingen; draagvlak is noodzakelijk om praktische en andere redenen. Wat betekent dit voor de gehonoreerde VU-opleiding? De heer Slob vindt de criteria voor de honorerings van de academische islamopleidingen nog onduidelijk. In hoeverre was sprake van inhoudelijke criteria? Heeft de regering de subsidie nu bedoeld voor islamopleidingen of juist voor imamopleidingen?

Mevrouw **Azough** (GroenLinks) hecht ook aan de scheiding tussen kerk en staat omdat deze de burger vrijwaart voor ongeoorloofde staatsbemoeienis met religieuze zaken. Dat neemt voor haar echter niet weg dat de Nederlandse overheid mag bevorderen dat imams die in Nederland werkzaam zijn, beschikken over voldoende kennis van de Nederlandse taal en cultuur. Zij is principieel tegenstander van de voortdurende import van buitenlandse imams, omdat deze volgens haar de sociaal-culturele integratie van hun achterban in de Nederlandse maatschappij belemmeren. De moslimgemeenschappen in Nederland verschillen sterk in religieuze behoeften en voorzieningen, zoals de typen imams waarover zij kunnen beschikken. Dit maakt een weldoordacht en zorgvuldig overheidsbeleid noodzakelijk. De aanpak van het kabinet kenmerkt zich echter door een grote haast; een typisch voorbeeld is de opvallend snelle keuze voor de opleiding van de VU, niet eens de gewenste imamopleiding biedt, maar een islamopleiding waarvan er al zovele zijn. Bovendien geniet deze opleiding geen draagvlak, wat risico's oplevert voor de beroepsperspectieven van afgestudeerden.

De voorwaarden waaraan de pilots en offertes voor opleidingen moeten voldoen vindt mevrouw Azough onduidelijk, evenals het toezicht. Zij beklagt zich over de dubbelzinnige opstelling van het CMO, dat ooit aankondigde zelf een islamitische universiteit op te willen richten. Zij wijst erop dat Diyanet geen behoefte heeft aan andere imamopleidingen en met een dergelijke opstelling onmiskenbaar de Turkse organisaties in Nederland beïnvloedt. Tot slot wijst zij op de zwakke arbeidsrechtelijke positie van met name Marokkaanse imams in Nederland, wat de aantrekkingskracht van het ambt voor jongeren verkleint. Zij ziet hierin een taak voor het CMO.

Het antwoord van de bewindslieden

De **minister** stelt dat de oprichting van een Nederlandse imamopleiding de uitdrukkelijke wens is van het kabinet. Zij is verheugd dat nu ook moslimorganisaties het belang hiervan inzien. De Nederlandse overheid kan (vanwege de traditionele en principiële scheiding tussen kerk en staat) en wil (vanwege het voor het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerden benodigde draagvlak) echter niet zelf imam- of islamopleidingen opzetten; zij beperkt zich tot een faciliterende rol.

Het traject dat tot Nederlandse imamopleidingen moet leiden via bestaande en bekostigde hogescholen en universiteiten, is inmiddels in gang gezet. Het traject van pilots voor opleidingen, die door een offerte-procedure aan een of meer instellingen worden gegund, beoogt de realisatie van theologische opleidingen voor islamitische geestelijk bedienaren (imams of geestelijk verzorgers) op verschillende opleidingsniveaus door initiatieven vanuit de Nederlandse islamitische gemeenschap zelf. Samenwerking tussen islamitische organisaties en een erkende bekostigde onderwijsinstelling is een voorwaarde die draagvlak en kwaliteit beoogt te garanderen. Als de kwaliteit van de voorstellen voldoende wordt

bevonden, wordt een subsidie ter beschikking gesteld om de voorstellen uit te werken. OCW en VI dragen ieder twee ton bij aan de totstandkoming van de pilots. Met een dergelijke opzet wordt verzekerd dat de overheid zich tot een louter faciliterende rol beperkt. De minister wijst erop dat voornamelijk vrijwilligers uit de islamitische gemeenschap zich hiermee bezighouden; de subsidie is daarom bedoeld als bijdrage in organisatiekosten zoals personele kosten, reiskosten, kosten voor expertmeetings of congreskosten. De initiatiefnemers krijgen zes maanden voor het opzetten van opleiding, curriculum, beroepsprofielen en een samenwerkingsverband tussen een bekostigde onderwijsinstelling en een islamitische organisatie. Over de criteria voor de voorstellen is de minister geadviseerd door een onafhankelijke vijfköppige commissie van theologen, islamologen en onderwijsdeskundigen, met twee leden afkomstig uit de doelgroep. Deze criteria behelzen het te verwachten draagvlak bij de moslimachterban, het niveau van het onderwijs, het curriculum, de expertise van docenten, evenals de financiering van de opleiding (er mag geen sprake zijn van financiering uit het buitenland) en de beoogde startdatum. De minister vindt dat een dergelijke aanpak zowel recht doet aan eisen van snelheid als zorgvuldigheid.

De tijdplanning is als volgt: de voorstellen dienen te zijn ingediend vóór half mei 2005, vanaf half juni wordt de subsidie voor uitwerking van de voorstellen verstrekt, eind 2005 moet de inhoud van de opleiding duidelijk zijn, evenals de datum waarop de eerste studenten van start gaan; beoogd wordt een start in 2006, met de eerste afgestudeerden van een volledige opleiding in 2010. De ACVZ is gevraagd naar de consequenties van deze planning voor de wens van de Kamer, tot uiting gebracht in de motie-Bos, om vanaf 2008 geen buitenlandse imams toe te laten.

De, overigens uitsluitend oriënterende, contacten met Diyanet zijn het product van een historische context, die overigens inmiddels sterk is veranderd. Niet al te lang geleden leek een Nederlandse imamopleiding immers nog ver weg; bij de moslimachterban bleek hiervoor totaal geen draagvlak te bestaan en evenmin kon de overheid moslimorganisaties als CMO en CGI (Contact Orgaan Moslims) als partner inschakelen. De ontwikkelingen zijn sindsdien echter in een stroomversnelling gegaan en inmiddels wordt ook door de Nederlandse moslimgemeenschap de behoefte aan een Nederlandse imamopleiding erkend. Hiermee is het Diyanet-traject door de snelle ontwikkelingen van de laatste tijd achterhaald. De minister is het hartgrondig eens met eenieder die vindt dat er geen sprake mag zijn van buitenlandse inmenging in de Nederlandse imamopleiding. Tegelijk erkent zij de expertise van Diyanet op dit gebied; van deze deskundigheid kan de Nederlandse overheid te zijner tijd dankbaar gebruikmaken. Maar als de Kamer dit wenst, is de minister bereid om alle bestaande contacten met Diyanet te staken. Zij wijst er wel op dat Diyanet-imams naar Nederland zullen blijven komen zolang het aanbod van Nederlandse imams onvoldoende is.

De minister is zeer te spreken over de samenwerking tussen het overwegend soennitische CMO en de Sji'itische Raad Nederland (SIR) en hun gezamenlijke initiatief voor een Nederlandse imamopleiding. Het CMO was aanvankelijk inderdaad weinig enthousiast over de VU-opleiding, maar inmiddels is het met de VU in overleg getreden.

Van «imam» bestaat geen eenduidige definitie; die is afhankelijk van de taken die met het ambt samenhangen. Een duidelijk beroepsprofiel zal in de pilots moeten worden uitgewerkt. De opleidingen dienen open te staan voor eenieder met een geschikte vooropleiding; geslacht, geloof, richting etc. van de studenten mogen dus geen rol spelen. Het is bijzonder moeilijk om het draagvlak voor een bepaalde opleiding op een valide en betrouwbare manier te meten; de overheid moet hiervoor daarom vertrouwen op het oordeel van grote organen als het CMO, de SIR en het CGI, die veel moslims vertegenwoordigen.

Diyanet valt onder het Turkse ministerie voor godsdienstzaken. De

minister wijst erop dat de Turkse conceptualisering van «scheiding tussen kerk en staat» verschilt van de Nederlandse: in Turkije sluit het principe slechts de invloed van de kerk op de staat uit, terwijl het principe in de Nederlandse traditie inhoudt dat er wederzijds geen beïnvloeding mag bestaan.

Op dit moment dient de werkgever van de geestelijke bedienaren in het bezit te zijn van een tewerkstellingsvergunning. Deze vergunning wordt verleend als er geen prioriteitgenietend aanbod bestaat. Als er in de toekomst een groter aanbod zal komen van Nederlandse imams, zullen deze vergunningen daarom steeds minder worden verstrekt. Het CMO is slechts een van de gesprekspartners van de overheid. Als zedende instanties van geestelijk verzorgers komen in aanmerking het ministerie van Defensie voor de krijgsmacht en het ministerie van Justitie voor, bijvoorbeeld, penitentiaire inrichtingen.

De **staatssecretaris** wil met een duidelijk wetenschappelijke verankering van de opleidingen tot geestelijk verzorger islam bevorderen dat deze op termijn mede kunnen dienen als basis voor een ambtsopleiding tot imam. Hij beschouwt de toekomstige academische opleidingen ook als ankerpunt en richtsnoer voor het theoretische niveau van de opleidingen in de overige trajecten. De volgende criteria zijn gehanteerd bij de beoordeling van de voorstellen van de universiteiten: de inhoud van de opleiding, de doelgroep, de inschatting van het aantal studenten, de financiën, de wijze van onderbouwing van de start in september en de mate van samenwerking met islamitische organisaties. Bij de beoordeling van de opleidingen moet uiteraard niet worden gedacht aan een toetsing van de inhoud in religieus-spirituele zin; er is nagegaan of het curriculum voldoende blijkt geeft van een wetenschappelijke benadering en of in de modulaire opbouw van de opleidingen voldoende aandacht wordt besteed aan zaken als de rol van de islam in de Nederlandse samenleving, kennis van de koran, sociaal-economische aspecten en man-vrouwverhouding. De samenwerking met islamitische organisaties, draagvlak bij de moslim-gemeenschap en contacten met deskundigen binnen de islamitische wereld gelden als zeer belangrijk criterium. De VU-opleiding scoorde goed op dit laatste criterium, de, overigens veelbelovende, voorstellen van de RUG en de UL juist onvoldoende: het RUG-voorstel kenmerkte zich door een te oecumenische opzet en een te beperkte samenwerking met islamitische organisaties en deskundigen; het UL-voorstel kenmerkte zich juist door de exclusieve samenwerking met de Turkse organisatie ISN (Islamitische Stichting Nederland) en een te eenzijdige gerichtheid op studenten uit Turkije.

Voldoende draagvlak voor opleidingen bij de Nederlandse moslim-gemeenschap is van groot belang voor het verzekeren van een werkring voor de afgestudeerden. De staatssecretaris erkent dat het bij de toekenning aan de VU hieraan wellicht enigszins heeft geschort en dat de negatieve reactie van het CMO hiervan een uitvloeisel kan zijn. Het CMO is inmiddels in overleg met de VU; de resultaten hiervan zijn op dit moment niet bekend. De staatssecretaris wijst overigens op de tweede subsidieronde die eind 2005 van start gaat; alle instellingen, ook de universiteiten die nu achter het net hebben gevestigd, kunnen daarvoor nieuwe voorstellen indienen. De VU-opleiding behelst een master geestelijke verzorger islam en is, met één aangepaste module, een variant van een reeds geaccrediteerde master. Vandaar dat deze opleiding ook wordt beoordeeld in het kader van de reguliere visitaties.

De Islamitische Universiteit Rotterdam en de Islamitische Universiteit voor Europa te Schiedam worden inderdaad niet bekostigd door het ministerie van OCW. Initiatieven tot islam- en imamopleidingen die voortkomen uit de samenwerking van moslimorganisaties met deze door de overheid

niet-erkende instellingen, zonder de medewerking van wel erkende en bekostigde opleidingsinstellingen, zullen daarom niet worden gehonoreerd.

Nadere gedachtewisseling

Mevrouw **Hirsi Ali** gaat ervan uit dat er, na het verbreken van de contacten met Diyanet, ook geen contacten met andere al dan niet religieuze buitenlandse instellingen zullen zijn bij het opzetten van de Nederlandse imamopleidingen. Zij is nog steeds niet onder de indruk van de argumentatie voor de afwijzing van de voorstellen van de UL en de RUG in de eerste subsidieronde: de neutrale of oecumenische opzet zou juist een pre moeten zijn van het RUG-voorstel; en het UL-voorstel zou onverkort voor subsidie in aanmerking moeten komen als dit zich niet uitsluitend op Turkse studenten richt. Mevrouw Hirsi Ali vindt de problematiek dermate urgent dat alle inspanningen moeten worden gericht op een zo groot mogelijk opleidingsaanbod op de kortst mogelijke termijn.

Mevrouw **Kraneveldt** signaleert dat de bijzondere Turkse opvatting van de scheiding tussen kerk en staat heeft opgeleverd dat de Turkse staat invloed heeft gehad op de interne Nederlandse verhoudingen. Uiteraard is dit zeer ongewenst. In hoeverre bestaan hierover afspraken tussen de Nederlandse en Turkse overheid?

Mevrouw **Sterk** beaamt de noodzaak van draagvlak voor de opleidingen, ook de universitaire. Zij vertrouwt erop dat de opvallend grote aandacht voor CMO en CGI in het pilottraject niet ten koste gaat van de kansen voor andere moslimorganisaties als de Islamitische Universiteit Rotterdam, mits deze natuurlijk samenwerkt met een wel erkende onderwijsinstelling. Is haar indruk juist dat de criteria voor de pilots pas worden vastgesteld nadat de pilots zijn ingediend? De reactie van de minister op de vragen over Diyanet vindt zij onvoldoende duidelijk: zal de minister nu wel of niet meer samenwerken met deze organisatie?

De heer **Tichelaar** vindt ook dat Diyanet of welke andere buitenlandse organisatie ook geen enkele invloed mag hebben op de Nederlandse imamopleiding. Maar zolang het aanbod van Nederlandse imams onvoldoende is en er dus Diyanet-imams naar Nederland blijven komen, werkt een oproep aan het kabinet om elk contact, en dus ook elke mogelijkheid tot overleg, met deze organisatie te staken, averechts. Hij vindt dat de afwijzing van het UL-voorstel dient te worden heroverwogen.

De heer **Van der Vlies** is er niet van overtuigd dat dit kabinetsbeleid geen grote spanning oplevert met het principe van de scheiding van kerk en staat. Hij wil de expliciete garantie dat de islam- en imamopleidingen geheel zullen passen binnen de Nederlandse wet- en regelgeving, inclusief de kwaliteitsvereisten en bevoegdheden voor de Onderwijsinspectie. Hij vindt dat de Onderwijsinspectie ook moet controleren op buitenlandse beïnvloeding.

De heer **Slob** acht het niet onverstandig om met Diyanet in gesprek te blijven zolang er bij ontstentenis van Nederlandse imams Diyanet-imams naar Nederland zullen komen.

Ook mevrouw **Azough** ziet niets in het Diyanet-traject. Toch zou deze organisatie vrij spel krijgen als alle contact met onmiddellijke ingang werd gestaakt. Hoe groot acht het kabinet de invloed van Diyanet op Turkse organisaties in Nederland, zoals het CMO? Zij vraagt zich verder af welke instellingen tot nu toe fungeerden als zendende religieuze instanties voor islamitische geestelijk verzorgers in de zorg, bij justitie en defensie.

De **minister** zegt op verzoek van de meerderheid van de Kamer toe dat de samenwerking met Diyanet en overige buitenlandse mogelijkheden bij het opzetten van opleidingen zal worden gestaakt. Het geplande Diyanet-traject is hiermee definitief van de baan. Het lijkt de minister echter zinnig om met Diyanet contact te houden; zolang er onvoldoende Nederlandse imams beschikbaar zijn en Diyanet op verzoek van Turkse moskeeën universitair geschoolde imams naar Nederland zendt, en zolang, bijvoorbeeld, de vierjaarstermijn wordt gehanteerd, blijft overleg met Diyanet nuttig. De minister vindt dat op dit moment de belangrijkste stromingen voldoende zijn vertegenwoordigd in het CMO.

Bij de pilots moeten moslimorganisaties samenwerken met erkende en bekostigde Nederlandse opleidingsinstituten. Mits aan deze en de andere criteria wordt voldaan, is deelname van een van de twee Nederlandse islamitische universiteiten dus niet uitgesloten. Er zijn banden tussen Diyanet en het CMO, maar het is moeilijk om te spreken van beïnvloedingsrelaties. De minister streeft ernaar om CGI en CMO gezamenlijk als gesprekspartner te krijgen. De Kamer zal nader schriftelijk worden geïnformeerd over de bijscholingscursus voor imams van CMO en SIR. Tot nu toe was er van islamitische zendende instanties geen sprake; de ministeries van Justitie en Defensie gingen zelf op zoek naar imams. De arbeidsrechtelijke positie van imams hangt sterk samen met hun verblijfsrechtelijke positie.

De **staatssecretaris** geeft voorstellen van de UL en de RUG een goede kans in de tweede subsidieronde, mits deze in de juiste richting worden aangepast. De UL zal er dan wel in moeten slagen om de voor haar voorstel essentiële, maar aan het overige regeringsbeleid contraire, expliciete werving van studenten in Turkije los te laten; de RUG zal moeten streven naar een grotere verankering van haar opleiding in de moslimwereld. Het kabinet streeft naar goede samenwerking tussen VU en het CMO, maar de staatssecretaris bestrijdt de indruk dat de medewerking van het CMO een soort noodzakelijke voorwaarde is voor de waarde of het succes van welke opleiding ook. De staatssecretaris wijst erop dat het vaker voorkomt dat de overheid omwille van een actueel maatschappelijk belang het aanbod van bepaalde opleidingen stimuleert; denk aan het terugdringen van tekorten aan medisch of technisch geschoolden. De overheidsinspanningen met betrekking tot de imamopleidingen behelzen slechts facilitering en moeten uitsluitend in dit licht worden gezien; elke zorg over een aantasting van de principiële scheiding van kerk en staat is daarom ongegrond. Ook de staatssecretaris vindt dat de inmenging van buitenlandse overheden met alle mogelijke middelen moet worden tegengegaan, maar ziet hierbij geen directe taak voor de onderwijsinspectie.

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Cornielje

De voorzitter van de algemene commissie voor Integratiebeleid,
Adelmund

De griffier van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
De Kler